

Makale Geliş | Received: 22.08.2023
Makale Kabul | Accepted: 28.08.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.10.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1348297

Eylem YOLSAL MURTEZA

Dr. | PhD
Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kırklareli, TR
Kırklareli University, Faculty of Literature and Science Department of Philosophy, Kırklareli, TR
ORCID: 0000-0001-6985-8257
eyolsal@yahoo.com

Çocuk Haklarının Kısa Felsefi Tarihinde 'Çocuklar için Felsefe'

Öz: Bu çalışmada genel olarak çocuk haklarının felsefi ve tarihi gelişimine odaklanılacaktır. Düşünce tarihinde çocuk hakları son bir yüz yıldır meşru bir inceleme konusu olmuştur. Bu görece yeni ilginin nedenlerini insan ve çocuk hakları bildirelerinin ilan edilmesinde bulabiliriz. Ancak bundan bile önce Fransız Devrimi'ndeki kadın hakları hareketlerine ve 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'sine doğrudan etkileri söz konusu olan Jean-Jacques Rousseau'nun düşünceleri mevcuttur. Çocukluk safhalarını ve çocuk eğitimini klasik argüman dışında inceleyen Rousseau aynı zamanda 19.yy. daki bir çeşit çocuk kurtuluş hareketine de yön vermiştir. Bildireler ve felsefi düşüncede ön plana çıkmaya başlayan çocuk ve hakları konularının özellikle günümüzde demokrasilerdeki önemini ise Çocuklar için Felsefe'nin John Dewey'e götürülen kökeninde inceleyeceğiz. Dewey'in demokrasiyi bir yaşam tarzı olarak görmesinden yola çıkarak hem çocuk haklarının bu kısa tarihinde haklarla edinilen kazanımların tekrar kaybedilmemesi hem de yeni hakların gelişmesi ve gündeme gelebilmesi amacıyla demokratik yurttaşlığın öneminden bahsedilecektir. Demokrasi, yurttaşlık ve çocuk haklarının kavranılması konularının ise Çocuklar için Felsefe metoduyla etkili bir biçimde gerçekleşeceğini ve yurttaşlar arasılığı güçlendireceğini öne süreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar için Felsefe, Çocuk hakları, Jean-Jacques Rousseau, John Dewey, Demokrasi.

'Philosophy for Children' in a Brief Philosophical History of Children's Rights

Abstract: This article will focus, in general, on the philosophical and the historical development of the children rights. Children rights have become a legitimate research subject only for a century. We may find reasons for this relatively new interest partly in the human and children rights declarations of the last century. But even before that, there were the thoughts of Jean-Jacques

Rousseau which had direct influence upon the women's rights movements in French Revolution and the Convention on the Rights of the Child 1989. By investigating the stages of childhood and the education of the child beyond the long-established classical approach, Rousseau had also guided a kind of children's liberation movement. We will examine the importance of these subjects about children and their rights that coming to the forefront both in philosophical thought and the declarations, especially for today's democracies through the Philosophy for Children's origins in John Dewey. Hence moving from Dewey's view of democracy as a way of life, we will hopefully show the importance of the democratic citizenship both for retaining the already acquired rights in this short history of children rights and possibly having new ones coming into question. Lastly, we will suggest that the cognation of concepts as democracy, citizenship and the rights of children would be effectively possible through the Philosophy for Children methodology and reinforced by the inter-citizens themselves.

Keywords: Philosophy for Children, Children's rights, Jean-Jacques Rousseau, John Dewey, Democracy.

Giriş

*"Tarađ Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar."
(Madde 12, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989)*

Kasım 1989 tarihinde İngiltere'de çocukların her türlü istismardan korunması ve çocuğun refahının gözetilmesi amaçlarıyla temel yasal çerçeveyi sunan Çocuk Yasası (Children Act) İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edildi. 20. Yüzyılın çocuklar hakkında en büyük hukuk reformlarından biri olarak kabul edilen bu harekettten ilhamla İngiliz yazar Ian McEwan, Çocuk Yasası adlı romanında ölümcül bir hastalığa yakalanmış bir çocuğun inancına uygun olmayan tedavi yönteminin ahlaki, toplumsal ve hukuksal boyutlarını felsefi düşüncelerle, emsal hukuki kararlarla ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle beraber girift bir biçimde tartışır. İnancı gereği tedaviyi reddederek ölümü göze alan çocuğun sadakatini ailesi ve bağlı olduğu topluluk onaylarken, çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek açılan kamu davasındaki yasalar ve uygulamalar ise çocuğun bu kararını onaylamaz (Ian McEwan 2016). Özel ve kamu arasındaki ayrımın kesiştiği bu kırmızı hattaki edebi örnek inanç özgürlüğü hakkı kapsamında tartışılabilir. Fakat bu tartışma çocuğun kendi bedeni üzerindeki tasarrufu için daha kapsayıcı bir hak olan ifade özgürlüğü hakkı göz önünde bulundurularak da yapılabilir. Gerçekten

bir çocuk kendi kararlarını hatta hayatıyla ilgili kararları verebilir mi? Ya da bir çocuğun kararlarını belirleyen şey tam olarak nedir? Yoksa on sekiz yaşına kadar aile ve devlet koruması altında yasalarla desteklenen oluşumların ve organizasyonların güvenli ellerine teslim olarak onların kararlarına ve edimlerine mi güvenmelidir? Çocuk Yasası romanında olduğu gibi aile ve devlet arasındaki bölünmenin yaşandığı durumda ve özel alanların ortaya çıkış anlarında çocuk hakları tarihi ve bildireleri bize nasıl bir yol gösterebilir dahası bir çocuğa nasıl yol gösterebilir çalışmamızda öncelikle bunu çözümlenmeye çalışacağız.

1. Çocuk Haklarının Kısa Felsefi Tarihi: Rousseau ve Etkileri

Çalışmamızın hem genel hem de bu alt başlığında yer alan 'Çocuk Haklarının Kısa Felsefi Tarihi' ibaresi çocuk haklarının uzun tarihinin kısa bir özeti ya da bir konunun genel olarak öğrenilebilmesi için belli başlı noktalara temas eden 10 dakikada ya da on maddede çocuk haklarının kısa felsefi tarihi gibi sıklıkla kullanılan bir yayım stratejisine işaret etmemektedir. Tersine bu kullanımda iki bin beş yüzyıllık felsefe tarihinde, çocuk ve çocukluğun iki yüz elli yıllık bir konu olması ve insan haklarından ayrı 'çocuk haklarından' ise son yüz yıldır bahsediliyor olması gerçeklerini göz önünde bulundurarak, düşünsel ve zamansal bir kısalığa işaret ediyoruz.

Şüphesiz giriş kısmındaki soruları sorabilmemizi son yüzyılımızdaki haklarla ilgili kazanımlarımıza borçluyuz. Neredeyse 20.yy başına kadar bir çocuğun ailesinden veya ailesinin bağlı olduğu dini veya politik topluluktan ve sosyo-ekonomik sınıfından ayrı bir otonomisinin olduğu fikri her mecradan insana hatta aklın ve özgür düşünmenin figürleri filozoflara bile tuhaf gelirdi. Böylesine sorular gülünç, yersiz ve hatta hadsiz görülebilirdi. Örneğin Jeremy Bentham ya da Edmund Burke gibi insan haklarına temelden karşı çıkan filozoflar çocuk hakları olabileceği önerisi karşısında dehşete düşerdi. Nasıl günümüzde her şeyin hak olarak görüldüğü ve arzu ile hak arasındaki mesafenin kısaldığı bir dönemde yaşıyorsak, öncesi ise bunun kutbuydu: toplumun dezavantajlı üyeleri için hiçbir

şey hak olarak görülmüyordu. Felsefi düşünce çocukluk fikrine o kadar uzaktı ki nerdeyse Jean-Jacques Rousseau'ya kadar özel bir ilginin ve yönelimin konusu olamayacak kadar önemsizdi. Bunun sadece çocuk ve haklarıyla ilgili bir tutum olmadığını söyleyebiliriz. Nitekim insan haklarının çocuk haklarına görece uzun tarihine baktığımızda ancak hakların 18.yüzyıl bildirgelerinin ortaya çıkışıyla kısıtlı bir gündeme kavuştuğunu sonrasında ise son elli yıldır düşünce dünyamızı meşgul eden bir konu olduğunu görebiliriz. Marcel Gauchet filozofların, akademisyenlerin ve entelektüellerin gözünde insan haklarının meşru bir araştırma konusu haline gelmeden önce insanın bile alelade bir konu olarak görüldüğünü ifade eder (Gauchet 2013: 107-108). Dolayısıyla felsefe tarihinde çocuk haklarına dair bir çalışmada çocuk haklarını gözeten ve önemseyen düşüncelerden ziyade Thomas Hobbes, John Locke ve John Stuart Mill'de somutlaşan klasik argüman ile karşılaşılır. Çocukların akli ve yeterli kapasiteleri olmadığı için özgür davranışlardan uzak tutulmaları, anne-babalarının sorumluluğu ve otoritesi altında kalmaları gerektiği düşünceleri bu klasik argümanın temellerini oluşturur (Erbay 2013: 15-16). Klasik argüman kanonunun dışında yer alan önemli filozoflardan biri ise Jean-Jacques Rousseau'dur.

1.1.Rousseau Öncesi

Nasıl 'Çocuklar için Felsefenin' felsefi kökenini John Dewey'e götürebiliyorsak, çocukluğa yönelik ilk güçlü öğretileri Rousseau'nun düşüncelerinde bulabiliriz. Rousseau'dan önce çocuğun konumlanması ailenin sosyo-ekonomik durumuyla derinden ilişkiliydi. Eski Yunan vatandaşlarının soylu erkekler olduğu ve diğer geri kalanların kamu işlerine katılmadığı polislerde kadınlar ve çocuklar erkeklerin *oikos*unda kalmakla yükümlüydüler yani özel alanda kalıyorlardı. Sokrates öncesi Yunan yazınında ve felsefesinde çocuk erişkin olmadığı için aydınlanmış bir muhakemeye sahip olmayan karşılaştırma figürü olarak ön plana çıkıyordu. Aynı şekilde doğa filozoflarının oluş ve hareket düşüncelerinde çocuklar öngörülemez, düzensiz ve kaotik varlıklardı. Örneğin Herakleitos için aşırı nem içeren çocuklar hayvanlar ve deliler gibi hareket ederler

(Metz 2021: 15). Bu yüzden Eski Yunan yaşantısına içkin eğitim *paideia*yla (şüphesiz soylu yurttaşların çocuklarının ulaşabileceği) en başta *sophrosynē* (ölçülülük) erdeminden nasibini alamayan çocuklar uygun eğitim ile erdemleri kazanabilirler. Eski Yunan'da ölçsüzlük, taşkınlık, disiplinsizlik ve öngörülemez hareketler sadece çocuğun davranışlarında ortaya çıkmazdı, yetişkinler dünyasında da bu tarz 'aptallıklar' mevcuttu. İşte bu yüzden *paideia* bir yaş sorunundan daha çok bir eğitim sorunu olarak bu durumların da ayrıca çaresiydi. İnsan olamamış ya da tam insan sayılmayan çocuk figürü antiklerin metinlerinde düşünmeyi çağıran bir konudan ziyade olumsuz çağrışımların örneklenmesinde kullanılırdı. Bu örnekleri düzeltilmek ve müdahale etmek ise eşsiz öğretiler sunardı (Metz 2021: 16). Kısaca Eski Yunan'da sadece soylu yurttaşların çocukları küçük birer yurttaş olarak görüldükleri için uygun bir eğitim alma hakkına sahipti.

Romalılar Yunanların birçok geleneğini doğrudan aldığı gibi çocukların da babanın mülkü olduğu konusundaki ortaklıktan çıkmakta ısrar etmediler. Ortaçağ'a geldiğimizde ise her ne kadar Aziz Paul öğretisiyle yerleşmiş olan Tanrı'nın karşısında insan varlıklarının hepsi eşittir öğretisi insanlık tarihinde büyük bir sıçrama olarak görülse de ve böylece çocukların ve kadınların erkek düzeyine çıkacağı düşünülse de, Kilise öğretileri bu umudu uygulamalarıyla bastırmıştır. Ortaçağ kilisesi ve dönemin skolastik düşünürleri açısından çocuk günahkarlığın sembolü ve geleceğin yetişkininden ibaretti. Eğitimden anlaşılan şey ise kilisenin katı ve dogmatik disipliniyle Tanrı'ya yönelmenin eğitimiydi. Kürşat Bumin, çocuğu yetişkin olarak görme anlayışının dönemin çocukluk heykellerine bile yansıdığını ifade eder. Çocuk bir yetişkinin minyatürü olarak, hatta bebek İsa bile Meryem Ana'nın kucağında minyatür bir insan olarak, mermerlere yontulurken, Kilisenin uslu ve akıllı çocukları imanlı olabilmek için dini eğitimle yontuluyordu (Bumin 1983: 20-22). 17.yüzyıla gelindiğinde çocuk yine mülk tanımı içindeydi örneğin politika felsefesinin temelini mülkiyet kavramıyla oluşturan ve klasik argüman temsilcilerinden Locke'a göre geniş mülkiyet tanımı erkeğin yaşamı, malları ve ailesiydi. Çocuk reşit olana kadar babasının mülküydü.

Locke ile sanki değişikliğe uğramamış olan bu geleneksel tutumda aslında onun felsefesinde çarpıcı bir yan saklıydı. Bilgi öğretisine içkin olan boş levha düşüncesinde insanlar doğuştan hiçbir bilgiye sahip olmadıkları gibi ahlaki yargılara da sahip değillerdir. Böylece çocukların davranışlarının ve muhakemelerinin zamanla olgunlaşacağını düşünen Locke çocuğu yetişkin ile kıyaslamanın ötesinde çocukluk dönemini kendine has öğelerle ele almıştır. Haklarla ilgili büyük devrimlerin çağı 18. yüzyılda ise çocuklar için değişen tek şey: "Devrim süresince ve devrim sonrası süren mücadeleyle çocuklar Kilise'nin çocukları olmaktan çıkıp devletin çocukları oldular" (Bumin 1983: 6). Kısaca eğitim uygun yurttaş yaratılabilmenin bir yoluydu. Fakat böylesine sakınımları içinde barındıran bir eğitime bile yine de tüm yurttaşların çocuklarının ulaşabilmesi mümkün değildi.

Artık Antik Yunan ve özellikle Roma toplumlarında çocuk üzerinde mutlak otoritesi bulunan babanın veya Ortaçağ ve sonrası manastırları ve kolejlerinin her şeyden önce Hıristiyan yetiştiren dinsel otoritelerinin yerini yeni bir otorite, lâyük devlet alıyordu. Yeni otorite, geliştirdiği ideolojiyle çocuğun, kendini aşağılayarak kendi dışında bir otoriteye mutlak itaatini istemiyor, ilerisinin eksiksiz bir yurttaş kılabilmek amacıyla onu, kendisinin bir parçası olduğu fakat aynı zamanda kendisinden ayrı bir varlığı olduğunu da ileri sürdüğü toplum adına yeni bir eşitleyici, yani Yasa karşısında itaat etmeye çağırıyordu (Bumin 1983: 8).

Derinlemesine bir araştırma da yüzeysel bir yaklaşım da ilginç bir biçimde felsefe tarihinde Rousseau'yla beraber çocukluk ve çocuk haklarına yönelik olumlu tutumlara sahip filozofların sayısının azlığı konusunda mutabıktır.

1.2. Rousseau ve Etkileri

Belki de derinlemesine görülmeyen bu yaklaşımımızın açılınması en azından bildirgeleri doğrudan etkileyen çocuk hakları hareketindeki (*child rights movement*) Rousseaucu etkileri incelememiz ile anlaşılabilir. Rousseau'nun özellikle *Émile* adlı kitabı çocukluk kavramına yaklaşımları nedeniyle önemlidir. Kitabın beş bölümünden her birini çocuğun yetişkin olma serüvenindeki çeşitli evrelerine göre şekillendirmiştir. İlk bölüm doğumdan 2 yaşına kadar bebeklik

evresini, ikinci bölüm 2 yaşından 12 yaşına kadar çocuğun eğitimini, üçüncü bölüm 12 ve 15 yaş arası gençlik evresini, dördüncü bölüm çocuğun kişiliğini kavradığı akıl ve tutkular yaşı olan 15-20 yaş arası geç ergenliğini ve son bölüm ise artık çocuğun bir yetişkin olarak hayata atılması gereken bilgelik ve evlilik yaşı olarak adlandırdığı 20 ve 25 yaş arasıyla ilgilidir. Rousseau bu evrelerden söz ederken ayrıca insanın doğuştan iyi olduğu; özünden ve doğasından uzaklaşan insanın toplum tarafından bozularak yozlaştığını belirtir. Onun için mevcut eğitim insanın doğasına has iyi özelliklerin köreltilmesinden ibarettir. Bu nedenle eğitim olabildiğince insan doğasına uygun doğal ortamda yaşayarak öğrenilen ve fırsat eşitliğinin de gözetildiği aslında bir yaşam eğitimidir. *Émile* kitabı doğaya dönüş çağrısıyla eşitlik ve özgürlüğe alan açması ve eğitimin standartlarının aşılması gibi öncü konularla felsefe tarihinde eşsiz bir örnek olmuştur. Fakat eserinde başkarakter *Émile*'in eğitimine bir erkek olduğu için önem vermesi Rousseau'nun geleneksel kodlamaya katıldığını düşündürür. Üstelik kitabının beşinci ve son bölümünde *Émile*'in aile kurmasını sağlayacak olan Sophie adlı genç bir kadın figürüyle karşılaştığımızda kadınların yine çocuk bakımı ve eğitimiyle özdeşleştirildiğini ve iyi birer eş konumundan çıkamadığını görürüz. Rousseau düşüncelerinde kız çocuklarının doğalarına dolayısıyla annelik içgüdülerine yönelik eğitimi savunurken diğer yandan da yetişkinliğe kadar kız çocuklarının da eğitim almasını önermektedir. Sonuç olarak Rousseau erkeği politik yaşamın bir yurttaşı olarak görürken kadın hala özel yaşamın yani ev yaşamının bir figürüdür ve kamusal yaşamda henüz erkek kadar görünür değildir. (Rousseau 2018).

Günümüzün çocuğa bakış biçimi büyük ölçüde Rousseau'nun yolunu açtığı, insanın ve dolayısıyla çocuğun doğal olarak "iyi" kabul edildiği, çocuğun "ilk günah"ın sembolü olarak görülmeyip "kötülüğün" nedeninin toplumda aranmaya başlandığı XVIII. yüzyılın ikinci yarısından mirastır. Bu yıllar, eğitim ile modern anlamda "yurttaş"ın birbirleri için vazgeçilmez görülmeğe başlandığı, politik düşünce tarihinde toplum ve iktidar ilişkisinin şekillendiği yıllardır (Bumin 1983, 7-8).

Rousseau'nun yine de oğlan çocuk ve kız çocuk arasında yaptığı katı ayırım saklı tutularak kadın ve çocuk haklarına yadsınamaz katkısını ve Fransız

Devrimi'ne doğrudan etkilerini bildirgelerde bulabiliriz. "Rousseau, kesinlikle, nihayet çocuğa gerçek bir karakter atfedebilen filozoftur. Eğitim hakkında hakiki bir inceleme olan Emile'in yayımlanması Paris Parlamentosu, Kilise ve birçok filozof tarafından kınanmasına neden olmuştur. [Fakat yine de] Birçok yazara göre, çocuk eğitiminde gerçek bir "Kopernikçi devrimi" gerçekleştirebilmişti" (Metz 2021, 23). Bu devrimi döneminde sezenlerden birisi ilk kadın hakları bildirgesini Fransız İnsan Hakları Bildirgesi'nin bir tashihi olarak yeniden yazan natüralist ve oyun yazarı Olympe de Gouges olmuştur. De Gouges felsefi risalelerinde ve oyunlarında kadın haklarıyla beraber çocukların, bekâr annelerin, kölelerin, yoksulların haklarından öncü bir biçimde söz ederken, tarihin eşsiz bir momentini sunar. Ayrıca mutsuz ailelerden ve çocuklarından, ailelerinin reddetmiş olduğu çocuklardan, ekilmeyen toprakların köylülere devredilmesinden, bekâr anneler ve genç kızlar için dayanışma evleri kurulmasından bahseder (Yolsal Murteza 2021: 291-292). Kadınlara ve çocuklara dair tüm bu bahsedişlerin önemini devrim öncesi Fransız dilinde yurttaş (citoyen) denildiğinde sadece erkeklerin anlaşılmasıyla açıklayabiliriz. Devrimden sonraki Ulusal Konvansiyon'da bu terim artık citoyen (erkek yurttaş) ve citoyenne (kadın yurttaş) olarak ayrı ayrı kayıtlara geçmiştir. Kadın yurttaş (citoyenne) kelimesi yine bu tarihe kadar Fransızların ünlü Encyclopédie'sinde yer almadığı gibi kadınlar ve çocuklardan bahsedildiğinde 'tabiler' terimi kullanılmaktaydı (Rivas 2014: 347-348). Fakat şunu da eklememiz gerekir ki Rousseau'yu spiritüel babası olarak gören dönemin önemli figürlerinden de Gouges özellikle çocuk eğitimi ve evliliğin yüceltilmesi konusunda Rousseau'dan ayrışıyordu.

Rousseau'nun doğaya dönüş çağrısı, eşitliğe yaptığı vurgu, kadınlara yönelik sakınımlarına rağmen kamusal yaşama katılabilecekleri standartları belirlemesi, mevcut yönetime ve hiyerarşik düzenlemelere eleştirileriyle yurttaşlığın sınırlarını genişletmesi sadece de Gouges'u değil her sınıftan örneğin Madam Roland, Louise d'Épinay, Germaine de Staël ve Mary Wollstonecraft gibi önemli kişilerin onunla fiziksel olmasa bile fikri bir şekilde irtibata geçmelerini sağlamıştı (Yolsal Murteza

2021, 288). Çocuk haklarının gelişimi kadın haklarının gelişimiyle paraleldir. Çünkü tarihi boyunca kadın ve çocuk her ikisi de erkeklerden farklı olarak özel alanda kalmıştı. Ayrıca çocuğun eğitimiyle ilgilenen ve ev işlerini idare eden kadın çocuklarıyla beraber erkeğin mülkü olandı. Fakat kadının eksik yurttaşlıktan tam yurttaşlığa geçişiyle özgürleşmesi ve haklarına kavuşmasıyla bağlantılı olarak çocukların da birer özne olarak ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Kadın ve çocuk haklarına yönelik top yekün hızlanmaları sadece Rousseau'ya isnat edemeyiz. Fakat Özellikle Émile'in basımından sonra "Rousseau'nun etkilediği Çocuk Hakları Hareketi önceleri Almanca konuşulan dünyaya ardından ve nihayetinde İngilizce konuşulan dünyaya Johann Heinrich Pestalozzi (1776-1827), Friedrich Froebel (1782-1852) ve Elizabeth Peabody (1804-1894) - anaokullarını borçlu olduğumuz çocuk aktivistleri - gibi yazarlar aracılığıyla yayıldı" (Butler 2012: 13). 'Tabi'likten ayrılmaya başlayan çocukların artık haklarından dahası özerk varoluşlarından bahsedilmeye başlanması kadın haklarında olduğu gibi istenilen hızda gerçekleşmedi. Fakat Clark Butler'ın alıntı da ifade ettiği gibi çeşitli oluşumlar ve sivil topluluklarda başlatılan "Rousseau'nun çocuk kurtuluş hareketi" en azından bu adımların atılmasını sağlamıştı. Bu hareket daha çok çocukların geleceğin yurttaşları olarak eğitimlerine yönelik önerilerle veya çocukların çalıştırılmasından kaçınılması gibi önlemlerle doluydu. Yine Butler'ın ifadesiyle çocuk kurtuluş hareketi ilk meyvelerini 1989 yılındaki Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile vermişti (Butler 2012: 14).

2. Bildirgelerde Çocuk Hakları

Son yüz yılımızda çocuk haklarını doğrudan ilgilendiren üç bildirge ve bir sözleşmeden bahsedebiliriz: 1924 Cenevre Bildirgesi veya Çocuk Hakları Bildirgesi, 1949 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi ve 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Bu bildirgeler ve sözleşme çocukluk ve çocuk hakları tarihinin gelişimini bizlere gösteren örneklerdir. Aynı zamanda kadın ve çocuk birlikteliğinin de ayrılmaya başladığı metinlerdir. Çocukluğun kısa tarihinde çocuk haklarından bahseden ilk bildirge

yüzyıl önce 1924 yılında Milletler Cemiyeti'nin hazırladığı Cenevre Bildirgesi olarak da bilinen ve aynı zamanda ilk uluslararası bildirge olan Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçları nedeniyle çocukları savaş ve şiddetten korumak amacıyla kaleme alınan Cenevre Bildirgesi'nin toplam beş maddesi her ne kadar çocukları açlık, savaş, suç ve her türlü sömürden koruma amaçlı olsa da dibacesinde çocuklara değil 'tüm ulusların erkek ve kadınları'na seslenir. Yani bu bildirmede çocuk henüz kendi haklarının sahibi birey olarak değil bir koruma nesnesi olarak resmedilmişti (Legislative History 2007: 3). Çocuk hakları konusunda önemli adımlar atmış Leh pedagoğ Janusz Korczak (1878-1942), Bildirge'de sadece talepler olarak hakların (droits-créances) yer almasına yani çocuğun sadece devlet tarafından verilen haklarla tanımlanan ve korunan bir nesne olarak görülmesine karşı çıkmıştır. Korczak'ın önemi oldukça erken bir dönemde hem herkes için özgürlükler olarak haklardan (droits-libertés) söz ediyor olması hem de yetişkin olarak görülmediği için sadece korunma hakkına sahip çocukların yetişkinler gibi diğer haklara da ayrıca sahip olduğunu belirtmesidir. Bunların en başında ona göre ifade özgürlüğü hakkı gelir: "Çocuğun asli ve tartışılmaz hakkı düşüncelerini özgürce ifade etmesi [dir]. Çocuğun davranışlarının değerlendirilmesi ve cezalandırılması hususlarındaki tartışmalarda faal olarak rol alması sağlanmalıdır" (Metz 2021: 10).

Cenevre Bildirgesi ile arzulanan çocuğu koruma politikaları maalesef İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sekteye uğramıştır. Savaştan sonra Birleşmiş Milletler önderliğinde 1948 yılında yeni bir bildirge hazırlanmaya başlanmış, 1949 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi adı altında yayımlanmıştır. 1949 Bildirgesi'nin önemi sadece belirli bir organizasyonun çatısı altında insan haklarını bildirmek, korumak ve sürdürmek değildi. Aynı zamanda bu döneme kadar insan hakları, birey hakları gibi geniş bir kullanıma işaret ettiği düşünülen '*rights of man*' yerine kapsayıcı bir ifade olan '*human rights*' kullanılmaya başlanmıştır. Aynı Fransız Bildirgesi'nden sonra olduğu gibi 'kadın-yurttaş' (*citoyenne*) teriminin literatüre yerleşmesiyle yaşanan olumlu gelişmeler '*rights of man*'den '*rights of*

human'a geçişte de gözlemlenmişti. Dilin düşünceyi dönüştürmesi manevrasıyla böylece bildirgedeki çağrının muhatabı artık herkeste. Bu Bildirge'de çocuk ile doğrudan ilgili 25. ve 26. maddeler bulunmaktadır. 25.maddede anne ve çocuğun özel bakım ve yardıma hakları olduğu ve 26.maddede ise anne-babaların çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikli hak sahibi oldukları önermeleri mevcuttur. Kısaca çocuk yine anne ile beraber bazı haklara sahiptir.

Çocuğun ayrı bir birey olduğu düşüncesi ancak 1959 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi ilan edildiğinde ortaya çıkmıştır. Dibacesinde 1949 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ndeki esasların çocuklar için de geçerli olduğu yazar. Cenevre Bildirgesi'ndeki beş maddedeki hakların genişletildiği bu bildirgede yine çocuğun korunması ilkesi mevcuttur. Fakat iki önemli farktan söz edebiliriz: İlki çocuk bir "hak nesnesi olmaktan çok bir özne olarak tasvir edilmiştir" (Reynaert ve Roose 2015, 97). İkincisi ise çocuğun kendisini ilgilendiren konularda kararlarını ve görüşlerini özgürce ifade etmesi anlamına gelen çocuğun katılım hakkı eklenmiştir (Reynaert ve Roose 2015, 97).

Erkeklerden ve kadınlardan ayrışmaya başlayan çocukluğun bu yeni tanımı Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler evsahipliğinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile tamamlanmıştır. Sözleşmenin ellidört maddesi de doğrudan çocuklarla ilgilidir ve çocuk bir özne olarak yer almıştır. Hatta Korzcak'ın özgürlükler olarak taleplerin de bir çocuk hakları bildirgesinde yer almasının gerekliliğine dair eleştirileri böylece bu bildirge ile altmış yıl sonra gerçekleşmiştir. Metinde konumuz olan Çocuklar için Felsefe'yi doğrudan ilgilendiren maddeler şunlardır: Madde 12'de çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda düşüncelerini özgürce ifade etme hakkından ve bu düşüncelere özen gösterilmesi gerekliliğinden; madde 13'de düşüncelerini sözlü veya yazılı seçeceği herhangi bir araçla duyurabileceği hakkından; madde 14'de ise düşünce, vicdan ve din özgürlükleri haklarına saygı gösterilmesinden; madde 28'de her çocuğun eğitim alma hakkından; madde 29'da çocukların kişiliklerini, zihinsel ve bedensel

yeteneklerini geliştirme, haklarını öğrenme ve koruma, başkalarının da haklarına saygı gösterme, farklılıklara saygı göstermeyi öğrenme hakkında bahsedilir. Sonuç olarak Sözleşme'de yer alan maddelerin bir tasnifi yapıldığında iki hak ve hak olmakla beraber iki ilkenin temel alındığı görülebilir: 'Yaşama ve gelişme hakkı' ve 'katılım hakkı' ile 'eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkesi' ve 'çocuğun yüksek yararı ilkesi' (Erbay 2013, 17-21).

3. Çocuklar için Felsefe: Demokrasiyi öğrenmek ve birlikte yaşamak

Artık çocukların çeşitli işlerde, askeri faaliyetlerde ve yasal olmayan sektörlerde çalıştırılmadıkları, istismar edilmedikleri ve sömürülmedikleri bir dünyada yaşadığımızı düşünmek istiyoruz. Maalesef her zaman olduğu gibi düşünce ve fiiliyattaki açmaz bu en hassas durumda bile hala sürekliliğini koruyor. Çocuklara yönelik her türlü kötülüğe şahit olduğumuz ve olmaya devam edeceğimizi bildiğimiz bu dünyada çeşitli önlemler ve müdahalelerle çocukları koruyacağımızı da biliyoruz. Çocuk hakları bildireleri ve sözleşmeleri böylesine ihtiyaçları karşılamak için ortaya çıkmıştır. Çocuk haklarının korunması ve gelişmesi ancak haklar için kesintisiz mücadelelerle sağlanır. Bu mücadeleler ayrıca yeni hak alanları da yaratır. Fakat çalışmamızın başında ifade ettiğimiz gibi bir şeyin hak olması ile her şeyin hatta arzuların bile hak olduğunun düşünülmesinin ayrışamadığı bazı durumlar mevcuttur.

Neyin hak neyin hak olamayacağı sorularını Maurice Cranston artık bir başvuru eseri olan meşhur "İnsan Hakları Var mıdır?" adlı makalesinde cevaplandırır. İnsan hakları düşüncesinde bir talep veya özgürlüğün hak olarak tanınmasında üç kıstas gözetilir. İlki bir hak 'her insan için geçerli olmalı' yani 'evrensel olmalı' dır. Özel kişilere tanınan haklar olamayacağı gibi haklar yüksek bir çıkar uğruna feda edilemez. 'Bir hak ancak başka bir hak tarafından sınırlandırılabilir' görüşü ise ikinci kıstastır. Bir caninin başka katliamlar işlememesi için hapsedilmesi onun özgürlük hakkının elinden alınmasıyla ancak

mümkün olur. 'Hakkın geri verilemez olması' ise üçüncü kıstastır. Örneğin kişi kendi özgürlüğünden vazgeçerek köle olarak satılmasına izin veremez. Cranston insan haklarının artık iyice yerleşmiş bu kıstaslarının özellikle birinci kuşak haklar (sivil ve siyasal haklar) dışında kalan türev haklarda sorun olarak ortaya çıktığından söz eder. Bu türev haklar İnsan Hakları Bildirgesi'nde ilan edilen Madde 21'den 30'a kadar olan 'ekonomik, toplumsal ve kültürel haklar' olarak da adlandırılan haklardır. Başka bir tabirle 'refah hakları' olarak da bilinirler. Buradaki sorunu örneklerle açıklamamız gerekirse kişinin maaşlı tatillerini içeren bir hak maddesi evrensel değildir çünkü çalışmayan insanları kapsamaz; mutlak değil görelidir çünkü yaşam standartlarının farklılaştığı durumlar vardır; vazgeçilemez değildir çünkü kişi gelirini arttırmak için tatil yerine çalışmayı tercih edebilir. Arzu ile hak arasındaki ayrım burada devreye girer. Çünkü arzuladığını gerçekleştirebilmek için birbiriyle çatışan haklar arasında değiş tokuş yapılabilir. Fakat yine de örneğin işkence ile maaşlı tatil bir ve aynı şey değildir. Cranston'a göre "Bu tür şeyler ideal olarak takdire şayandır, ancak bir ideal, bir haktan tamamen farklı bir mantıksal kategoriye aittir. Haklar ideal statüsüne indirgenecek olursa, insan haklarını koruma girişiminin tamamı sabote edilecektir" (Cranston 1983: 12).

Özellikle refah haklarının gerçek birer insan hakkı sayılıp sayılmayacağı üzerinden yapılan tartışmalar vardır. Bu örneklendirmeyi 'Çocuklar için Felsefe bir çocuk hakkı mıdır?' sorusuna sorduğumuzda da kullanabiliriz. Örneğin ekonomik olarak dezavantajlı bir çocuk için Çocuklar için Felsefe eğitimi alma hakkı onun yiyecek, güvenlik ve barınma hakkından önce gelebilir mi? Aynı şekilde konuşma ve ifade etme becerisine sahip olmayan otizmlili bir çocuk için Çocuklar için Felsefe eğitiminin bir anlamı var mıdır? Bu sorularımız her şeyin hatta arzuların bile hak görüldüğü ve hakların nerede başlayıp nerede bittiği sorusunun önemsenmediği bir tutumda olumlu cevaplara sahiptir, oysa yine bu soru bu tutumları tasvip etmeyenler için tam tersine yersiz bulunabilir. 'Çocuklar için Felsefe' üzerinden

sorduğumuz bu soruları öncelikli olarak bu metodun çocuk haklarıyla olan ilişkisini çözümlenerek cevaplamaya çalışacağız.

Çocuklar için Felsefe'nin felsefi düşüncede kökeni John Dewey'in özellikle demokrasi ve eğitim felsefesi çalışmalarında bulunmaktadır. Cassidy ve ayrıca Nathanson, Dewey'in demokrasiyi 'bir yaşam tarzı' olarak gördüğünü belirtir (Cassidy 2017: 322 ve Nathanson 1951: 74). Dewey'in bu konularla ilgili başat kitabı *Demokrasi ve Eğitim*'ine baktığımızda demokrasiyi sadece yönetme ve yönetim organizasyonu anlamında değil yaşamın her alanında görünür, uygulanır ve hatta yaşanır şekilde ele aldığını görürüz. "Demokrasi bir hükümet biçiminden daha fazlasıdır; öncelikle ilişkili bir yaşam tarzı, ortaklaşa bir iletişim deneyimidir" (Dewey 2004: 93). Dewey'in eğitim anlayışı ise toplumsallaşmanın süreçleriyle ilgilidir. Dewey'e göre toplum "yasalar ve cezalarla, toplumsal ajitasyon ve tartışmalarla [...] kendini az ya da çok gelişigüzel ve tesadüfi bir şekilde düzenleyebilir ve şekillendirebilir" (Nuyan ve Yenisoy Şahin 2023: 69) fakat "eğitim yoluyla toplum kendi amaçlarını formüle edebilir, kendi araçlarını ve kaynaklarını organize edebilir ve böylece hareket etmek istediği yönde kesin bir şekilde kendini şekillendirebilir" (Nuyan ve Yenisoy Şahin 2023: 69).

Çocuğun toplumsal yaşama katılmasının ilk ve önemli basamaklarından biri olan okullaşma süreci Dewey'e göre demokrasilerin iki önemli kriteriyle doğrudan bağlantılıdır. İlki herkesi ilgilendirecek ortak bir çıkarın olması, ikincisi ise bireylerin müthiş çeşitlilikleriyle birbirleriyle ilişki içinde olmalarıdır (Dewey 2004: 93). Ayrıca Dewey açısından 'yaşam' gelenek veya otoritenin önerdiğini uygulamaktan daha çok eleştirel düşünmeyle edinilen karşılıklı ilişkiler bütünlüğüdür. Dewey'in bir rejim olarak demokrasiyi yaşam biçimi olarak görmesindeki önem çalışmamız boyunca çocukların asli görevinin ebeveynlerinin ait olduğu toplumsal sınıfa uygun birer yurttaş olarak eğitilmeleri ya da dini inançlarına göre birer mümin olarak yetiştirilmelerinin tarihsel örneklerini hatırladığımızda anlaşılabilir. Geleneksel eğitimin siyasası itaat eden, uysal ve

öğretilenleri ezberleyen öğrenciler yetiştirmektir. (Nuyan ve Yenisoy Şahin 2023: 77). Ayrıca hangi rejim ile yönetiliyor olmasına bakılmaksızın her dönemde eğitime ulaşan her bir çocuktan beklenen makul bir yurttaş olmasıdır. Demokrasinin bir rejim olduğu ve demokratik ilkelerinin de makul yurttaşlar yaratmak gibi amacı olduğu dolayısıyla gelenekselin karşısında aynı amaçlara sahip bir rejimin nasıl konumlandırılacağı ve savunulabileceği sorusu sorulabilir. Demokrasinin en iyi rejim olduğu ya da bütünün bu rejimle yönetilmesi gerektiği savunusundan uzak olarak demokrasinin Deweyci anlamda bir yaşam tarzı olduğu düşüncesinden hareket edebiliriz. Demokrasiler bireylerin kendilerini ilgilendiren her türlü politik ve toplumsal adımlarda, karar alma ve uygulama süreçlerinde aktif birer yurttaş olabilecekleri güçlü olasılıklarını barındırırlar.

Demokrasi günümüzde yurttaşların karar mekanizmalarına sadece seçimlerde oy kullanarak katılabildikleri sandık başı demokrasisine indirgenmiş olsa da her şeyden önce dialogu gerektirir ve bu ancak yurttaşlık eğitiminin yolunu açmakla olur. Aslında demokrasilerdeki her yurttaşın edinmesi gereken nitelikler yani başkalarıyla birlikte ortaklaşa yaşama, öne sürülen görüşlere ve nedenlere saygılı olma gibi niteliklerin çocuklara oldukça erken yaşlarda öğretilmesiyle elde edilir. Dewey'in bakış açısından yola çıkarak demokratik katılımı mümkün kılan ve demokrasinin bir yaşam biçimi olarak kuruluşunu destekleyen metotlardan en önemlisi Çocuklar için Felsefe'dir (Cassidy 2017: 322). Eleştirel düşünme, çocuklara felsefe tarihini ve filozoflarını kısaca geleneksel bir felsefe eğitimini aktarmaktan fazlasını çocukların beraber ve ilişki içinde öğrenebilmesini hedefler. Bu sayede çocuklar demokratik müzakereleri, konsensüsleri hatta Ranciereci anlamda dissensusları bu ortaklık içerisinde kavrayabilirler. Çocuklar için Felsefe'nin kurucularından Matthew Lipman, Philosophy for Children kısaltması olan P4C'deki C harfinin ayrıca *communitiese* yani topluluğa işaret ettiğini belirtir. Kısaca çocuklar için olmakla beraber gençler ve yetişkinler için de uygulanabilir bir metot olduğu argümanının göz önünde bulundurulması gerekliliğini vurgular (Nuyan ve Yenisoy Şahin 2023: 67). Toplulukları ve biraradılığı gözetten Lipman'ın

metodu aynı zamanda felsefenin yalnız ve izole bir etkinlikten çoğulcu ve demokratik bir yapıya bürünmesini sağlayan olanaklara sahiptir. Cassidy, Çocuklar için Felsefe'yle özellikle çocuk haklarının kavranması üzerinde durur. Çocuk kendine empoze edilen bir düşünce ya da öğretiden ve sınıf içi öğrenci-öğretmen gibi hiyerarşik bir düzenlemeden azade kendi adına dialog kurarak konuşabilme olanaklarına bu metotla sahip olur (Cassidy 2017: 325).

İnsan hakları buna çocuk hakları da dahil insan haysiyetinin yok sayıldığı yıkımlardan ve savaşlardan sonra insanlığı tekrar birleştirmek ve korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. 20.yüzyılın en büyük felaketlerinden biri olan totalitarizmin tekrar yaşanmaması adına demokrasilere yönelen yönetim biçimlerinin en büyük korkusu yine demokrasiye has bir paradokstur. Bu paradoks demokrasinin gücünü bir yandan halktan alıyor olmasına rağmen iktidarın yerinin her daim boş olmasıdır. Totaliter ataklarla bu boş yerin doldurulacağı ve sembolikliğinin bir figürle cisimleşeceği tehdidine karşılık demokrasinin en büyük gücü insan haklarıdır. İnsan haklarının, özellikle özgürlükler olarak haklarıyla, hem müzakereleri beslemesi hem de ihtilafları yaratmasıyla demokrasiyi her daim dinamik tutan ve yeni hakların oluşmasına zemin hazırlayan bir yanı vardır. İktidarın boş yerini literatüre kazandıran Claude Lefort modern demokrasi ve modern totalitarizm arasındaki yakınlaşmayı azaltan ve hatta bir rejimi belirleyen en büyük öğenin insan haklarıyla kurduğu ilişki olduğunu belirtir. Ona göre demokratik tarafta kalabilmenin yolu insan haklarını korumak, gözetmek ve sürdürmektir (Lefort, 1986: 265).

Sonuç

Çocuklar için Felsefe çocuklara sınıf gibi alanı kısıtlı yerlerde öğretilen, alındığı dönemde etkili olan bir branş ya da bir eğitim modülünden öte çocuk haklarının gelişmesini amaçlayan en önemli metotlardan biridir. Metnin ilk sayfalarındaki örneğe gidersek bir çocuğun kendi kararlarını -bu hakikaten tartışılmaz olduğu düşünülen inanç özgürlüğü konusunda olsa da- alabileceğini ve

kendi kararlarına saygı duyulabileceğini bilmesi yani yaşama ve gelişme hakkı olduğunu bilmesi oldukça önemlidir. Ayrıca kurumların yasaları ve işleyişiyle çocuğun yüksek yararı ilkesi gereğince uygulanacağını bilmesi de önemlidir. Diğer örneklerle dönersek ekonomik olarak dezavantajlı bir çocuk ya da kendini ifade edemeyen otizmli bir çocuk için Çocuklar için Felsefe eğitiminin en azından birincisi için ulaşılabilir olamadığı ikincisi için ise ulaşılabilir olduğu durumlarda bile çocuğa özgü engeller nedeniyle yine ulaşamaz olduğunu göz önünde bulundurarak, anlamının ancak dayanışma haklarına referansla açığa çıktığını söyleyebiliriz. Haklarının ne olduğunu bilen çocuk başkalarının da haklarına saygı duyulması gerektiğini bilen bir çocuktur. Gauchet 1980lerde insan haklarına dönüş momentinin yaşandığı dönemde batıda en üst düzeyde bu hakları yaşayanlar ile doğuda çeşitli zulüm ve baskılara maruz kalanlar arasında hakların ne anlam ifade ettiğini sorar. Halihazırda bu hakların taşıyıcısı bir Batılı için bu haklar zaten uygulanmaktadır, haklar onlar için vardır ve temel haklarla ilgili yeni hakların üretilmesi için mücadele edebilecekleri politik zemine de sahiptirler (Gauchet 2013: 108-109). Fakat hakların öznesi olmayanlar için bu hakların ne anlamı vardır? Hatta bu hakların kayıtlı olduğu bildirgeler taraf devletlerin hükümetleri tarafından kabul edilmesine ve imzalanmasına rağmen hukuksal yaptırıma sahip değildir ve çoğu zaman bu haklar askıya alınırlar. Bu yüzden 1989 İngiltere Çocuk Yasası'nda olduğu gibi hakların iç hukukta yasalaştırılması gerekmektedir. Lefort belki de Gauchet'ye yanıt verir bir şekilde hakların yasalaştırılmadığı en otoriter toplumlarda bile hem fiziki hem de düşünsel olarak sınırları zorlayan mücadelelerin hakların farkındalığının sağlanmasıyla elde edildiğini belirtir (Lefort 2007: 428). Bu yüzden çocuklara çağrı yapan her bildirge yine de önemli bir sözleşmedir.

Haklar için mücadele, hümaniteryen teamüllerle başka ülkelerin iç işlerine karışmak ve menfaat devşirerek hiçbir hakkın zaten öznesi olamamış insanlara yurttaşlık bağışlanacağı beklentisiyle kamplarda ya da sığınaklarda birer kurbanı dönüştürmek değildir. Hakların evrenselliği ve insanların haysiyeti hatırlatılarak

dayanışma haklarına müracaat etmektir. Demokratik yurttaşlık anlayışı merhamet etmeyi değil, aynı hakların farklı taşıyıcılarının herkes olduğu ve başkalarının da aynı haklara eşit bir biçimde sahip olduğunun sürekli olarak anımsatmaktır. Çocukların hem kendi hem de başkalarının haklarından haberdar olması için gerçekten demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak deneyimlemelerinin yolunu açmakla ve hakların onlara öğretilmesinden daha çok kavramalarının sağlanmasıyla mümkün olur. Cassidy'nin önerdiği gibi bunun gerçekleşmesini sağlayan metotlardan biri Çocuklar İçin Felsefe'dir. Bu, elbette tek metot değildir fakat şu anda en etkili ve özerk bireyler arasındaki ilişkiyi geliştiren en verimli metottur.

'Philosophy for Children' in a Brief Philosophical History of Children's Rights

Summary

Eylem YOLSAL MURTEZA

PhD.

Kirklareli University, Faculty of Literature and Science, Department of Philosophy, Kirklareli, TR

ORCID: 0000-0001-6985-8257

eyolsal@yahoo.com

Introduction

In this study, the subject of children's rights, which occupied philosophical thought in the last century of long history of philosophy, is centered. In the philosophical history of children's rights, "Philosophy for Children" is especially mentioned as one of the most important methods that ensure the permanence of these rights and increase their efficiency. For this purpose, a literary example in the novel *Children Act* (2014) by Ian McEwan, who wrote a novel dedicated to the received of the Children Act (1989) in England, one of the important legal stages for children's rights, is discussed in the introduction. In the novel, the case of the child who refuses treatment due to his belief is discussed in legal, moral and philosophical dimensions within the framework of freedom of expression (Ian McEwan 2016). Based on this case, it is examined to investigate what various conventions, agreements and declarations can tell us about children's rights.

1. Brief Philosophical History of Children's Right: Rousseau and his influences

Until the beginning of the 20th century, the idea that a child has rights and autonomy separate from his or her family seemed strange to everyone, including philosophers. Childhood had not been the subject of special interest and inclination before Jean-Jacques Rousseau. In the history of philosophy there is a well-settled classical argument that children do not have sophisticated minds and therefore must be under the authority of their father. This classical argument, embodied in Thomas Hobbes, John Locke and John Stuart Mill, maintained its dominance for a long time (Erby 2013: 15-16). One of the important philosophers left out of this canon is Rousseau.

1.1. Before Rousseau

In ancient Greece, children were seen as chaotic and disorderly beings and had unpredictable behavior. Children who lacked virtues such as *sophrosynē* could acquire discipline and virtues through proper education by *paideia* (Metz 2021: 15-16). In short, in Ancient Greece, only the children of noble citizens were considered minor citizens and had the right to receive education. In the Middle Ages, since children were considered adults, they received religious education (Bumin 1983: 20-22). When it came to the French Revolution, children left the monopoly of the father and the church and began to be educated as citizens in accordance with the regime of the state (Bumin 1983: 6-8).

1.2. Rousseau and his influences

Rousseau is a philosopher who is particularly interested in the concept of childhood. Especially after publishing *Émile*, "The publication of *Emile*, a veritable treatise on education, earned him the condemnation of the Parliament of Paris, by the Church and many philosophers. [...] According to some authors, he would even have carried out a veritable "Copernican revolution" in the education of children" (Metz 2021, 23). Rousseau had an impact on the French Revolution with his ideas such as calling for a return to nature, emphasizing on equality, regarding the education of children, and contributing of the of women's visibility within the public space. Although he was also criticized on subjects such as the role of women in marriage and girls' education, he influenced the children's rights movement. "The child rights movement, which Rousseau founded, soon spread to the German speaking world, and eventually to the English-speaking world, through writers such as Johann Heinrich Pestalozzi (1776-1827), Friedrich Froebel (1782-1852), and Elizabeth Peabody (1804-1894) —child rights activists to whom we owe kindergarten (Butler 2012: 13)". With the development of women's rights, children's rights have begun to occupy the political and philosophical agenda, although not at the desired pace.

2. Rights of child in Declarations

There are three declarations and one convention that mention the rights of the child in the last century. The first of these is the 1924 Geneva Declaration. After World War I, the League of Nations proposed the declaration to protect children from war and violence. In the Declaration, the child is not an individual with his or her own rights separate from the mother and father, but is the mere objects of protection. With the beginning of the Second World War, the principles in the Declaration of Geneva were not naturally observed. By the result of the experience of the war, the Universal Declaration of Human Rights was adopted by The United Nations in 1949. One of the most important aspects of the declaration is the usage of 'human rights' instead of 'rights of man'. Thus, it has a structure that covers all men, women and children. However, in this declaration, the children have some rights together with their parents. The United Nations Declaration on the Rights of the Child in 1959 is the first declaration that only mentions the rights of child. The principle of child protection in this declaration remains exactly same as in its predecessors. However, there are two new and important aspects: first, the child is depicted as a subject rather than an object of rights, and the other is that the child has the right to expression and to participate (Reynaert and Roose 2015, 97).

These new definitions of childhood were completed with the Convention on the Rights of the Child, adopted by the United Nations in 1989. Fifty-four articles in the convention are directly related to children and they are defined as a subject. In the overall agreement, two fundamental rights are considered for children: the right to life and development and the right to participation. It is also based on two principles: 'the principle of equality and non-discrimination' and 'the principle of the best interest of the child' (Erbay 2013, 17-21).

3. Philosophy for Children: Learning Democracy and Living Together

The origins of Philosophy for Children are found in the thoughts of John Dewey. In particular, *Democracy and Education*, the reference book on democracy and

philosophy of education, does not discuss democracy only as governance and a regime. Democracy is a way of life for Dewey. Likewise, he does not see education as a way of raising suitable citizens, unlike traditional education, as we saw in the previous chapters. Dewey states that societies can be established randomly with people coming together in some way, but the important thing is to formulate the goals of societies and organize their resources through education (Nuyan & Yenisoy Şahin 2023: 69). According to Dewey, education, which is one of the most important steps in the child's participation in social life, is actually directly linked to two criteria of democracy. The first is that there is a common interest that concerns everyone, and the second is that individuals are in relationship with each other in all their diversity. Dewey, who sees democracy as a way of life, thus sees education as a set of mutual relationships acquired through critical thinking. Based on Dewey's perspective, the most important of the methods that enable critical thinking, enable democratic participation and enable children to produce dialogue on their own behalf is Philosophy for Children (Cassidy 2017: 322). With critical thinking, children not only learn the history of philosophy or the thoughts of philosophers, in short, traditional philosophy education. Based on what Dewey pointed out, Philosophy for Children is said to be one of the most important methods by which children find ways to learn together in relationship with each other. Moreover, this method has great opportunities for understanding children's rights.

Conclusion

Philosophy for Children does not aim at limited spaces such as classrooms, limited times such as lesson hours, and hierarchical organizations between students and teachers, as in traditional methods. With these differences, it is one of the most effective methods to improve children's rights and perceive democracy as a way of life. The children's rights to express their own opinion and to have a say in decisions that concern them are important achievements of this method. Children who are aware of their own rights are aware that they must respect the rights of others.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Bumin, K. (1983). *Batı'da Devlet ve Çocuk*, Alan yayıncılık, 1.Baskı. İstanbul.
- Butler, C. (2012). "Children's Rights: An Historical and Conceptual Analysis", Edited by Clark Butler, *Child Rights The Movement, International Law, and Opposition*, Purdue University Press. West Lafayette, Indiana.
- Cassidy, C. (2017). "Philosophy with Children: A Rights-based Approach to Deliberative Participation" Erişim Tarihi 20.08.2023. https://strathprints.strath.ac.uk/59743/1/Cassidy_IJCR_2017_a_rights_based_approach_to_deliberative_participation.pdf
- Cranston, M. (1983). "Are There Any Human Rights?" *Daedalus*, Vol. 112, No. 4, Human Rights, Fall.
- Dewey, J. (2004). *Democracy and Education An Introduction to the Philosophy of Education*, Aakar Books, Delhi.
- Erbay, E. (2013). *Çocuk Hakları*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- Gauchet, M. (2013). *Yurttaşını Arayan Demokrasi*, (çev. Zeynep Savaşçın), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Lefort, C. (1986). *Essais sur le politique XIXe-XX^eSiècles*, Éditions du Seuil, Paris.
- Lefort, C. (2007). *Le temps présent: Écrits 1945-2005*, Paris, Belin.
- Mcewan, I. (2016). *Çocuk Yasası*, 1.Baskı, YKY, İstanbul.
- Metz, M. (2021). *L'enfant et la philosophie: de l'enfant-fardeau à l'enfant-citoyen* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Université de Lorraine, UFR Sciences Humaines et Sociales.
- Nathanson, J. (1951). *John Dewey The Reconstruction of the Democratic Life*, Charles Scribner's Sons Ltd., London and New York.
- Nuyan, E. ve Yenisoy Şahin, E. (2023). "Çocuklar için Felsefe: Özerk Düşünme, Demokrasi ve Demokratik Yurttaşlık", *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, Sayı:20, Nisan, 65-84.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2007). *Legislative History of the Convention on the rights of the child Volume I*, New York and Geneva.
- Reynaert, D. & Roose, R. (2015). "Children's rights from a social work perspective: Towards a lifeworld orientation", edited by W. Vandenhole, E. Desmet,

Yolsal, Murteza. E. (2023). Çocuk Haklarının Kısa Felsefi Tarihinde 'Çocuklar için Felsefe'. *Kaygı*, 22 (3), 681-702.

D. Reynaert and S. Lembrechts, *Routledge International Handbook of Children's Rights Studies*, Routledge, London and New York.

Rivas, J. (2014). "The Radical Novelty of Olympe de Gouges", *Nottingham French Studies*, 53, 3.

Rousseau, J. (2018). *Émile ou de l'éducation*, Erişim Tarihi 19.08.2023. ([https://philo-labo.fr/fichiers/Rousseau%20-%20Emile%20\(Grenoble\).pdf](https://philo-labo.fr/fichiers/Rousseau%20-%20Emile%20(Grenoble).pdf))

Yolsal Murteza, E. (2021). "Olympe de Gouges: Doğal Haklar ve Politik-Olan", editörler Eylem Canaslan ve Cemal Bali Akal, *Natüralizm ya da Yitirirken Doğayı Hatırlamak*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.